

1) *To εμπόρευμα*

Ο πλούτος των κοινωνιών, στις οποίες κυριαρχεί ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, εμφανίζεται ως ένας «τρομακτικός σωρός εμπορευμάτων»,¹ που έχει ως στοιχειώδη μορφή του το μεμονωμένο εμπόρευμα. Ως εκ τούτου η έρευνά μας αρχίζει με την ανάλυση του εμπορεύματος.^{1*}

Το εμπόρευμα είναι καταρχάς ένα εξωτερικό αντικείμενο, ένα πράγμα, το οποίο ικανοποιεί δια των ιδιοτήτων του ανάγκες ενός οποιουδήποτε είδους. Η φύση αυτών των αναγκών, είτε προέρχονται από το στομάχι είτε από την φαντασία, δεν αλλάζει τίποτα στο πράγμα.² Επίσης, δεν πρόκειται εδώ για το πώς το αντικείμενο ικανοποιεί την ανθρώπινη ανάγκη, αν την ικανοποιεί άμεσα ως μέσο συντήρησης, δηλ. ως αντικείμενο της απόλαυσης, ή διαμεσολαβημένα, ως μέσο παραγωγής.

Κάθε χρήσιμο πράγμα, όπως ο σίδηρος, το χαρτί κ.τ.λ., πρέπει να θεωρηθεί από διπλή άποψη, ως προς την ποιότητα και την ποσότητα.^{2*} Κάθε τέτοιο πράγμα είναι ένα όλον πολλών ιδιοτήτων και ως εκ τούτου δύναται να είναι από διάφορες πλευρές χρήσιμο. Η ανακάλυψη αυτών των διαφόρων πλευρών και ως εκ τούτου των πολυποίκιλων τρόπων χρήσης των πραγμάτων είναι πράξη της ιστορίας.³ Έτσι είναι η εξεύρεση κοινωνικών^{3*}

1. Karl Marx, *Zur Kritik der Politischen Ökonomie*, Berlin 1859, p.4. [αντί του ορθού: p. 3].
2. «Η επιθυμία εμπεριέχει ανάγκη· είναι η δρεξη του πνεύματος και είναι τόσο φυσική όσο είναι γιά το σώμα η πείνα ... τα περισσότερα (πράγματα) αντλούν την αξία τους από το ότι ικανοποιούν ανάγκες του πνεύματος.» Nicholas Barbon, *A Discourse on coinig the new money lighter, in answer to Mr. Locke's Considerations e.t.c.*, London 1696, p.2,3.
3. «Τα πράγματα έχουν μιαν εσωτερική αξία [intrinsick virtue] (αυτό είναι στον Barbon η ειδική ονομασία γιά την αξία χρήσης), η οποία έχει παντού την ίδια ιδιότητα [virtue]: όπως ο μαγνήτης την ιδιότητα να έλκει τον σίδηρο». (l.c., p. 16 [αντί του ορθού: p. 6]). Η ιδιότητα του μαγνήτη να έλκει τόν σίδηρο έγινε το πρώτον χρήσιμη, μόλις διά της ιδίας ανακαλύφτηκε η μαγνητική πολικότητα.

μέτρων για την ποσότητα των χρησίμων πραγμάτων [πράξη της ιστορίας]. Η διαφορετικότητα των μέτρων μέτρησης των εμπορευμάτων προέρχεται ενμέρει από την διαφορετική φύση των προς μέτρησιν εμπορευμάτων, εν μέρει από κοινωνικές συμβάσεις.

Η χρησιμότητα ενός πράγματος για την ανθρώπινη ζωή το κάνει αξία χρήσης.⁴ Ονομάζουμε, εν συντομίᾳ, το ίδιο το χρήσιμο πράγμα ή το σώμα του εμπορεύματος, όπως σίδηρος, στάρι, διαμάντι κ.ο.κ., αξία χρήσης, αγαθό, είδος. Κατά την θεώρηση των αξιών χρήσης προϋποτίθεται πάντα ποσοτική προσδιοριστικότητα [αυτών των αξιών χρήσης]^{4*}, όπως δωδεκάδα ρολογιών, πήχεις λινού υφάσματος, τόνοι σιδήρου κ.ο.κ. Οι αξίες χρήσης των εμπορευμάτων δίνουν το υλικό σ' ένα ιδιαίτερο επιστημονικό κλάδο, στην εμπορευματολογία.⁵ Η αξία χρήσης πραγματώνεται μόνον στη χρήση ή στην κατανάλωση. Οι αξίες χρήσης αποτελούν το υλικό περιεχόμενο του πλούτου, όποια κι αν είναι κάθε φορά η κοινωνική του μορφή. Στην υπό θεώρησιν μορφή κοινωνίας αποτελούν επίσης τους υλικούς φορείς τής: ανταλλακτικής αξίας.

Η ανταλλακτική αξία εμφανίζεται καταρχάς ως ποσοτική σχέση, [ως] η αναλογία, στην οποία αξίες χρήσης ενός είδους ανταλλάσσονται με αξίες χρήσης άλλων ειδών⁶, μια σχέση, η οποία μεταβάλλεται συνεχώς με τον χρόνο και τον τόπο. Ως εκ τούτου η ανταλλακτική αξία φαίνεται να είναι κάτι τυχαίο και καθαρά σχετικό, μια για το εμπόρευμα εσωτερική, εμμενής α-

4. «Η φυσική αξία [natural worth] κάθε πράγματος συνίσταται στην ικανότητά του να ικανοποιεί τις ανάγκες ή να εξυπηρετεί την διευκόλυνση της ανθρώπινης ζωής». (John Lock, *Same Considerations on the Consequences on [αντί του ορθού οι] the Lowering of Interest*, 1691, στο Works, edit. London 1777, v. II, p.28). Τον 17ο αιώνα βρίσκουμε ακόμη συχνά σε άγγλους συγγραφείς τις λέξεις “Worth” και “Value” με τη σημασία της αξίας χρήσης και της ανταλλακτικής αξίας αντιστοίχως, πλήρως στο πνεύμα μιάς γλώσσας, η οποία αρέσκεται να εκφράζει το άμεσο πράγμα ινδογερμανικά (germanisch) και το αναστοχασμένο πράγμα ρωμανικά (romanisch).
5. Στην αστική κοινωνία επικρατεί η *fictio juris* [πλασμα δικαιίου], ότι κυθεύ ανθρωπος κατέχει ως αγοραστής εμπορευμάτων εγκυλοπαιδική γνώση των εμπορευμάτων.
6. «Η αξία συνίσταται στη σχέση ανταλλαγής, η οποία υφίσταται μεταξύ ενός πράγματος και ενός άλλου πράγματος, μεταξύ της ποσότητας ενός προϊόντος και αυτής ενός άλλου προϊόντος.» (Le Trosne, *De L' Interet Social*, [στο:] Physiocrates, ed. Daire, Paris 1846. p. 889).

νταλλακτική αξία (valeur intrinseque) [(εσωτερική αξία)], είναι επομένως μια contradiction in adjecto [αντίφαση στο επίθετο]⁷. Ας δούμε το πράγμα εκ του σύνεγγυς.

Ένα μεμονωμένο εμπόρευμα, ένα κουάρτερ στάρι π.χ. ανταλλάσσεται στις πιο διαφορετικές αναλογίες με άλλα εμπορεύματα. Κι ωστόσο η ανταλλακτική του αξία παραμένει αμετάβλητη, είτε εκφράζεται σε χ βερνίκι για μπότες, είτε σε γ μετάξι, είτε σε χ χρυσό κ.ο.κ. Θα πρέπει επομένως να είναι διακρίσιμη απ' αυτούς τους διάφορους τρόπους έκφρασής της.

Ας πάρουμε περαιτέρω δύο εμπορεύματα, π.χ. στάρι και σίδηρο. Η σχέση ανταλλαγής των, όποια κι αν είναι κάθε φορά, δύναται πάντα να παρασταθεί με μια εξίσωση, στην οποία ένα ορισμένο ποσό σταριού εξισώνεται με κάποιο ποσό^{6*} σιδήρου, π.χ. 1 κουάρτερ στάρι = α στατήρες σίδηρος. Τι σημαίνει αυτή η εξίσωση; 'Οτι η ίδια αξία υπάρχει σε δύο διαφορετικά πράγματα, σε 1 κουάρτερ στάρι και επίσης σε α στατήρες σίδηρο. Τα δύο είναι επομένως ίσα με ένα τρίτον, το οποίο αυτό καθεαυτό δεν είναι ούτε το ένα ούτε το άλλο. Επομένως καθένα από τα δύο, στον βαθμό που είναι ανταλλακτική αξία, πρέπει να δύναται να αναχθεί σ' αυτό το τρίτον.

Ένα απλό γεωμετρικό παράδειγμα το κάνει παραστατικό. Για να προσδιορίσει και να συγκρίνει κανείς το εμβαδόν κάθε ευθύγραμμου σχήματος, αναλύει αυτό το σχήμα σε τρίγωνα. Το τρίγωνο [δηλ. το εμβαδόν του] το ανάγει κανείς σε μια από το ορατό σχήμα του τελείως διαφορετική έκφραση —στο ήμισυ του γινομένου της βάσης του επί το ύψος του. 'Ετσι επίσης πρέπει να αναχθούν και οι ανταλλακτικές αξίες των εμπορευμάτων σε ένα κοινόν, του οποίου παριστάνουν μια μικρότερη ή μεγαλύτερη ποσότητα.^{7*}

Το ότι η ουσία της ανταλλακτικής αξίας είναι ένα εντελώς διαφορετικόν και ανεξάρτητον από την φυσική-χειροπιαστή ύπαρξη του εμπορεύματος ή την ύπαρξή του ως αξία χρήσης το δείχνει η σχέση ανταλλαγής του από την πρώτη ματιά. Η σχέση

7. «Τίποτα δεν μπορεί να έχει μιάν εσωτερική [ανταλλακτική] αξία.» N. Barbon, *I.c.*, p.16) ή όπως λέει ο Butler:

"The value of a thing
Is just as much as will bring."^{6*}
[Η αξία ενός πράγματος είναι
τόση ακριβώς όσο κι αυτό που θα αποφέρει αυτό το πράγμα.]

αυτή ανταλλαγής χαρακτηρίζεται ακριβώς από την αφαίρεση από την αξία χρήσης. Διότι, θεωρούμενο ως ανταλλακτική αξία, κάθε εμπόρευμα είναι ακριβώς το ίδιο με κάθε άλλο, αρκεί να υπάρχει [σε σχέση με αυτό το άλλο] στη σωστή αναλογία.⁸

Τα εμπορεύματα πρέπει ως εκ τούτου, ανεξάρτητα από τη σχέση ανταλλαγής ή από τη μορφή, στην οποία εμφανίζονται ως ανταλλακτικές αξίες, να εξεταστούν πρώτα ως αξίες αδιακρίτως.⁹

Ως αντικείμενα χρήσης ή αγαθά τα εμπορεύματα είναι σωματικώς διαφορετικά πράγματα. Το αξιακό είναι τους αποτελεί αντιθέτως την εν-ότητα^{8*} τους. Αυτή η εν-ότητα δεν πηγάζει από την φύση, αλλά από την κοινωνία. Η κοινή κοινωνική ουσία, η οποία απλώς εκφράζεται διαφόρως σε διάφορες αξίες χρήσης, είναι: *η εργασία*.

Ως αξίες τα εμπορεύματα δεν είναι τίποτε άλλο παρά αποκρυσταλλωμένη εργασία^{9*}. Το μέτρο μέτρησης της ίδιας της εργασίας είναι η απλή μέση εργασία, ο χαρακτήρας της οποίας διαφέρει μεν στις διάφορες χώρες και περιόδους πολιτισμού, αλλά σε μια δεδομένη κοινωνία είναι δεδομένος. Συνθετότερη [από την απλή μέση] εργασία ισχύει απλώς ως υψηλόν σε μια ορισμένη [μεγαλύτερη της μονάδος] δύναμη ή μάλλον ως πολλαπλασιασμένη [μ' έναν αριθμό μεγαλύτερο της μονάδος] απλή εργασία, έτσι ώστε μια μικρότερη ποσότητα σύνθετης εργασίας να είναι ίση με μια μεγαλύτερη ποσότητα απλής εργασίας. Ποιοί κανόνες δέπονται αυτήν την αναγωγή είναι εδώ αδιάφορο. 'Οτι συνεχώς λαμβάνει χώρα, το δείχνει η εμπειρία. Ας είναι ένα εμπόρευμα το προϊόν της πλέον σύνθετης εργασίας. Η αξία του το εξισώνει με το προϊόν απλής εργασίας και ως εκ τούτου παριστάνει κι αυτή η ίδια απλώς ένα ορισμένο ποσό απλής εργασίας.

Μια αξία χρήσης ή ένα αγαθό έχει λοιπόν μια αξία, μόνον επειδή έχει εξαντικειμενικεύθει ή υλοποιείθει σ' αυτήν εργασία.

8. «[Διότι] Ένα είδος εμπορεύματος είναι τόσο καλό όσο και ένα άλλο, άν η αξία [τους] είναι ίση.»¹⁰ Δεν υπάρχει διαφορά ή διάκριση σε πράγματα ίσης αξίας... Μόλυβδος ή σίδηρος αξίας [worth] εκατό λιρών στερλινών είναι της ίδιας [ανταλλακτικής] αξίας [value] όσο και άργυρος ή χρυσός αξίας εκατό λιρών στερλινών». (N. Barbon, *I.c.*, p. 53 και 7.).

9. 'Όταν στο εξής χρησιμοποιούμε τη λέξη «αξία» χωρίς περαιτέρω προσδιορισμό, πρόκειται πάντα για την ανταλλακτική αξία.

Πώς να μετρήσουμε τώρα το μέγεθος της αξίας της; Δια του ποσού της εμπεριεχόμενης σ' αυτήν «δημιουργούσας αξία ουσίας», της εργασίας. Η ίδια η ποσότητα της εργασίας μετράται στην χρονική διάρκεια της εργασίας και ο χρόνος εργασίας [δηλ. η χρονική διάρκεια της εργασίας] έχει πάλι ως μέτρο του ορισμένα μέρη χρόνου, όπως ώρα, μέρα κ.ο.κ.

Θα μπορούσε να δημιουργηθεί η εντύπωση, ότι, εάν η αξία ενός εμπορεύματος καθορίζεται από την κατά την παραγωγή του ξοδευθείσα εργασία, τότε, όσο οκνηρότερος και αδεξιότερος είναι ένας άνθρωπος, τόσο περισσότερη αξία έχει το εμπόρευμά του, επειδή τόσο περισσότερο χρόνο εργασίας χρειάζεται για την κατασκευή του. Όμως μόνον ο κοινωνικά αναγκαίος χρόνος εργασίας μετράει ως δημιουργών αξία. Κοινωνικά αναγκαίος χρόνος εργασίας είναι χρόνος εργασίας απαιτούμενος για την παραγωγή μιας οποιασδήποτε αξίας χρήσης με τις δεδομένες κοινωνικά κανονικές συνθήκες παραγωγής και τον κοινωνικά μέσο βαθμό επιδεξιότητας και εντατικότητας της εργασίας. Μετά την εισαγωγή του ατμοκίνητου αργαλειού στην Αγγλία π.χ. αρκούσε η μισή ίσως εργασία απ' ό,τι πρωτύτερα για την μετατροπή μιας δεδομένης ποσότητας νήματος σε ύφασμα. Ο άγγλος υφαντής χειροκίνητου αργαλειού χρειαζόταν γι' αυτήν την μετατροπή πράγματι τόσο πριν όσο και μετά [την εισαγωγή του ατμοκίνητου αργαλειού] τον ίδιο χρόνο εργασίας, το προϊόν όμως της ατομικής ώρας εργασίας του παρίστανε τώρα μισή μόνον κοινωνική ώρα εργασίας και ως εκ τούτου [η αξία του] έπεφτε στο ήμισυ της προηγούμενης αξίας του.

Άρα είναι μόνον το ποσό κοινωνικά αναγκαίας εργασίας ή ο για την παραγωγή μιας αξίας χρήσης αναγκαίος χρόνος εργασίας που καθορίζει το μέγεθος της αξίας αυτής της αξίας χρήσης. Το μεμονωμένο εμπόρευμα ισχύει εδώ γενικά ως μέσο δείγμα του είδους του.¹⁰ Εμπορεύματα, στα οποία περιέχονται ίσα ποσά εργασίας ή τα οποία μπορούν να παραχθούν στον ίδιο χρόνο εργασίας, έχουν ως εκ τούτου το ίδιο αξιακό μέγεθος. Ο λόγος της αξίας ενός εμπορεύματος προς την αξία κάθε άλλου εμπορεύματος είναι ίσος με τον λόγο τού για την δική του παραγωγή αναγκαίου χρόνου εργασίας προς τον για την παραγωγή

10. «Όλα τα προϊόντα του ιδίου είδους αποτελούν ουσιαστικά μια μάζα, η τιμή της οποίας καθορίζεται γενικά και χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες περιστάσεις.» (Le Trosne, I.c., p. 893.)

καθενός από τα άλλα εμπορεύματα αναγκαίο χρόνο εργασίας. «Ως αξιες^{10*} είναι όλα τα εμπορεύματα απλώς και μόνον ορισμένες ποσότητες στερεοποιημένου χρόνου εργασίας.»¹¹

Το αξιακό μέγεθος ενός εμπορεύματος θα έμενε ως εκ τούτου σταθερό, αν ο για την παραγωγή του απαιτούμενος χρόνος εργασίας έμενε σταθερός. Ο τελευταίος μεταβάλλεται όμως με κάθε μεταβολή της παραγωγικής δύναμης της εργασίας. Η παραγωγική δύναμη της εργασίας καθορίζεται από πολυποίκιλες συνθήκες, μεταξύ άλλων από τον μέσο βαθμό επιδεξιότητας των εργατών, τη βαθμίδα ανάπτυξης της επιστήμης και της τεχνολογικής της εφαρμοσμάτητας, τον κοινωνικό συνδυασμό της διαδικασίας παραγωγής^{11*}, τον όγκο και την αποτελεσματικότητα των μέσων παραγωγής και από φυσικές συνθήκες. Η ίδια ποσότητα εργασίας παριστάνεται π.χ. υπό ευνοϊκές καιρικές συνθήκες, σε 8 μπούσελ στάρι, ενώ υπό δυσμενείς σε μόνον 4. Η ίδια ποσότητα εργασίας δίνει περισσότερο μεταλλο σε πλούσια απ' ό,τι σε φτωχά σε μετάλλευμα μεταλλεία κ.ο.κ. Τα διαμάντια σπανίζουν στο επιφανειακό στρώμα της γης και η εύρεσή τους κοστίζει κατά μέσου όρο πολύ χρόνο εργασίας. Κατά συνέπεια παριστάνουν σε ελάχιστο όγκο πολλή εργασία. Ο Jacob^{12*} αμφισβητεί, ότι ο χρυσός πληρώθηκε ποτέ ολόκληρη την αξία του. Ακόμη περισσότερο ισχύει αυτό για τα διαμάντια. Σύμφωνα με τον Eschwege το 1823 το συνολικό προϊόν των βραζιλιανών αδαμαντορυχείων στην περίοδο των 80 τελευταίων ετών δεν έφτανε καν την αξία του μέσου προϊόντος των βραζιλιανών φυτειών ζαχαροκάλαμου και καφέ στην περίοδο ενάμισυ χρόνου^{13*}. Με πλουσιότερα σε μετάλλευμα ορυχεία η ίδια ποσότητα εργασίας θα παριστάνετο σε περισσότερα διαμάντια και η αξία τους θα μειωνόταν. Εάν επιτευχθεί να μετατρέπεται ο άνθρακας με λίγη εργασία σε διαμάντια, τότε η αξία τους μπορεί να πέσει κάτω απ' αυτήν των τούβλων. Γενικά: 'Οσο μεγαλύτερη η παραγωγική δύναμη της εργασίας, τόσο μικρότερος ο για την παραγωγή ενός είδους απαιτούμενος χρόνος εργασίας, τόσο μικρότερη η σ' αυτό αποκρυσταλλωμένη μάζα εργασίας, τόσο μικρότερη η αξία του. Αντιστρόφως, όσο μικρότερη η παραγωγική δύναμη της εργασίας, τόσο μεγαλύτερος ο για την παραγωγή ενός είδους αναγκαίος χρόνος εργασίας, τόσο μεγαλύτερη η αξία του. Το α-

ξιακό μέγεθος ενός εμπορεύματος μεταβάλλεται λοιπόν ευθέως ανάλογα με το ποσό και αντιστρόφως ανάλογα με την παραγωγική δύναμη της σ' αυτό το εμπόρευμα πραγματωνόμενης εργασίας.

Γνωρίζουμε τώρα την ουσία της αξίας. Είναι η εργασία. Γνωρίζουμε το μέτρο του μεγέθους της. Είναι ο χρόνος εργασίας. Απομένει ν' αναλυθεί η μορφή της, η οποία σφραγίζει την αξία ακριβώς σε ανταλλακτική αξία. Πριν απ' αυτό δύναται πρέπει να αναπτύξουμε περαιτέρω τους ευρεθέντες προσδιορισμούς.

'Ενα πράγμα μπορεί να είναι αξία χρήσης, χωρίς να είναι ανταλλακτική αξία. Η περίπτωση αυτή είναι δεδομένη, όταν η ύπαρξή του για τους ανθρώπους δεν διαμεσολαβείται από εργασία. Τέτοιες περιπτώσεις είναι αέρας, φυσικά λειβάδια, αυτοφυές δάσος κ.ο.κ. 'Ένα πράγμα μπορεί να είναι χρήσιμο και προϊόν ανθρώπινης εργασίας, χωρίς να είναι εμπόρευμα. Όποιος με το προϊόν του ικανοποιεί την δική του ανάγκη δημιουργεί μεν αξία χρήσης, αλλ' όχι εμπόρευμα. Για να παραγγεί εμπόρευμα, πρέπει να παραγάγει όχι μόνον αξία χρήσης, αλλά αξία χρήσης για άλλους, κοινωνική αξία χρήσης. Τέλος, κανένα πράγμα δεν μπορεί να είναι αξία, χωρίς να είναι αντικείμενο χρήσης. Αν είναι άχρηστο, τότε είναι και η εργασία, που εμπεριέχεται σ' αυτό, άχρηστη, δεν μετράει ως εργασία και δεν δημιουργεί καμιά αξία.

Αρχικά το εμπόρευμα μας εμφανίστηκε ως ένα δισχιδές, αξία χρήσης και ανταλλακτική αξία. Κατά την ακριβέστερη θεώρηση του πράγματος θα φανεί, ότι και η εργασία που εμπεριέχεται στο εμπόρευμα είναι δισχιδής. Αυτό το σημείο, το οποίο για πρώτη φορά αναπτύχθηκε από μένα κριτικά¹², είναι το κρίσιμο σημείο, γύρω από το οποίο στρέφεται η κατανόηση της πολιτικής οικονομίας.

Ας πάρουμε δύο εμπορεύματα, έστω ένα σακάκι και 10 πήχεις λινό ύφασμα. 'Εστω, ότι το πρώτο έχει την διπλάσια αξία από το τελευταίο, έτσι ώστε, εάν 10 πήχεις λινού ύφασματος = W, το σακάκι = 2W.

Το σακάκι είναι μια αξία χρήσης, η οποία ικανοποιεί μια ιδιαίτερη ανάγκη. Για να παραχθεί, χρειάζεται ένα ορισμένο είδος σκοπίμως παραγωγικής δραστηριότητας. Αυτή η δραστηριότητα είναι ορισμένη ως προς τον σκοπό, τον τρόπο εκτέλεσης.

12. I.c., p. 12, 13 και passim.

το αντικείμενο, τα μέσα και το αποτέλεσμά [της]. Η εργασία, η χρησιμότητα της οποίας παριστάνεται κατ' αυτόν τον τρόπο στην αξία χρήσης του προϊόντος της ή στο γεγονός ότι το προϊόν της είναι μια αξία χρήσης, ας ονομάζεται εδώ χάριν απλούστευσης εν συντομίᾳ χρήσιμη εργασία. Υπ' αυτήν την οπτική γωνία η εργασία είναι πάντα ιδωμένη σε σχέση προς το χρήσιμο αποτέλεσμα, στην παραγωγή του οποίου αποσκοπεί.

Όπως το σακάκι και το λινό ύφασμα είναι ποιοτικά διαφορετικές αξίες χρήσης, έτσι και οι διαμεσολαβούσες την ύπαρξή τους εργασίες είναι ποιοτικά διαφορετικές: ραπτική εργασία και υφαντική. Αν εκείνα τα δύο πράγματα δεν ήσαν ποιοτικά διαφορετικές αξίες χρήσης και ως εκ τούτου προϊόντα διαφορετικών εργασιών, τότε δεν θα μπορούσαν καθόλου να αλληλοαντιπαρατεθούν ως εμπορεύματα. Το σακάκι δεν ανταλλάσσεται με σακάκι, μια αξία χρήσης δεν ανταλλάσσεται με την ίδια αξία χρήσης.

Στο σύνολο των διαφόρων ειδών αξιών χρήσης ή σωμάτων εμπορευμάτων εμφανίζεται ένα σύνολο ομοίως πολυποίκιλων, ως προς το γένος, το είδος, την οικογένεια, το υποείδος, την ποικιλία, διαφορετικών χρήσιμων εργασιών: ένας κοινωνικός καταμερισμός της εργασίας. Αυτός είναι όρος ύπαρξης της εμπορευματικής παραγωγής, καίτοι η εμπορευματική παραγωγή δεν είναι αντιστρόφως όρος ύπαρξης του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας. Στην αρχαία ινδική κοινότητα^{14*} η εργασία είναι κοινωνικά καταμερισμένη, χωρίς τα προϊόντα να γίνονται εμπορεύματα. Ή, ένα πλησιέστερο παράδειγμα, σε κάθε εργοστάσιο η εργασία είναι συστηματικά καταμερισμένη, αυτός όμως ο καταμερισμός δεν διαμεσολαβείται από ανταλλαγή των ατομικών προϊόντων των εργατών. Μόνον προϊόντα αυτόνομων και αμοιβαία ανεξάρτητων ιδιωτικών εργασιών αλληλοαντιπαρατίθενται ως εμπορεύματα.

Είδαμε λοιπόν: Στην αξία χρήσης κάθε εμπορεύματος περιέχεται μια ορισμένη σκοπίμως παραγωγική δραστηριότητα ή χρήσιμη εργασία. Οι αξίες χρήσης δεν μπορούν να αλληλοαντιπαρατεθούν ως εμπορεύματα, αν δεν περιέχονται σ' αυτές ποιοτικά διαφορετικές χρήσιμες εργασίες. Σε μια κοινωνία, τα προϊόντα της οποίας παίρνουν γενικά τη μορφή του εμπορεύματος, δηλ. σε μια κοινωνία εμπορευματικών παραγωγών, αυτή η ποιοτική διαφορά των χρήσιμων εργασιών, οι οποίες διεκπε-

ραιώνονται ανεξάρτητα η μία από την άλλη ως ιδιωτικές υποθέσεις αυτόνομων παραγωγών, εξελίσσεται σε ένα πολυυχιδές σύστημα, σε έναν κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας.

Κατά τα λοιπά του σακακιού τού είναι αδιάφορο, αν θα φορεθεί από τον ράφτη ή από τον πελάτη του ράφτη. Και στις δύο περιπτώσεις λειτουργεί ως αξία χρήσης. Εξίσου ελάχιστα μεταβάλλεται και η σχέση μεταξύ του σακακιού και της εργασίας που το παράγει αυτής καθεαυτήν, εάν η ραπτική εργασία γίνει ιδιαίτερο επάγγελμα, αυτόνομο μέλος του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας. Όπου τους ανάγκαζε η ανάγκη ένδυσης, οι άνθρωποι έραβαν ρούχα επί χιλιετίες, πριν από έναν άνθρωπο γίνει ένας ράφτης. Αλλά η ύπαρξη του σακακιού, του λινού υφασματος, κάθε μη εκ φύσεως δεδομένου στοιχείου του υλικού πλούτου, διαμεσολαβείτο κατ' ανάγκην πάντα από μια ειδική, σκοπίμως παραγωγική δραστηριότητα, η οποία προσαρμόζει τις ιδιαίτερες φυσικές ύλες σε ιδιαίτερες ανθρώπινες ανάγκες. Ως εκ τούτου η εργασία ως δημιουργός αξιών χρήσης, ως χρήσιμη εργασία, είναι ανεξάρτητος απ' όλες τις μορφές κοινωνίας δρος ύπαρξης του ανθρώπου, αιώνια αναγκαιότητα για την διαμεσολάβηση του μεταβολισμού μεταξύ ανθρώπου και φύσης, δηλ. για την διαμεσολάβηση της ανθρώπινης ζωής.

Οι αξίες χρήσης σακάκι, λινό ύφασμα κ.ο.κ., εν συντομίᾳ: τα σώματα των εμπορευμάτων, είναι ενώσεις δύο στοιχείων, φυσικής ύλης και εργασίας. Αν αφαιρέσει κανείς το συνολικό άθροισμα δύο των διαφορετικών χρήσιμων εργασιών, οι οποίες περιέχονται στο σακάκι, στο λινό ύφασμα κ.ο.κ., τότε απομένει πάντα ένας υλικός φορέας, ο οποίος είναι δεδομένος εκ φύσεως χωρίς την συμβολή του ανθρώπου. Κατά την παραγωγή του ο άνθρωπος δύναται μόνον να ενεργεί όπως η ίδια η φύση, δηλ. μόνον να μεταβάλλει τις μορφές των υλών¹³. Και μάλιστα και σ'

13. «Όλα τα φαινόμενα του σύμπαντος, είτε είναι προϊόντα της χειρός του ανθρώπου, είτε των γενικών νόμων της φυσικής, δεν θεμελιώνουν την έννοια της πραγματικής δημιουργίας [= της δημιουργίας εκ του μη όντος], αλλά μόνον αυτήν του μετασχηματισμού της ύλης. Ένωση και διαχωρισμός είναι τα μόνα στοιχεία, τα οποία συναντά το ανθρώπινο πνεύμα αναλύοντας την έννοια της αναπαραγωγής· και τόσα επίσης [συναντά αναλύοντας] τόσο την αναπαραγωγή της αξίας [valore] (αξία χρήσης, καίτοι ο Verri εδώ στην πολεμική του κατά των Φυσιοκρατών δεν ξέρει κι ο ίδιος καλά-καλά γιά ποιό είδος αξίας μιλάει), όσο και του πλούτου, όταν η γη, ο αέρας και το νερό μετατρέπονται σε δημητριακά, όπως επίσης όταν διά της ανθρώπινης χειρός

αυτήν ακόμη την εργασία της διαμόρφωσης υποστηρίζεται συνεχώς από φυσικές δυνάμεις. Η εργασία δεν είναι λοιπόν η μοναδική πηγή των παραγόμενων απ' αυτήν αξιών χρήσης, του υλικού πλούτου. Η εργασία είναι ο πατέρας του, όπως λέει ο William Petty, και η γη η μητέρα του.

Ας περάσουμε τώρα από το εμπόρευμα, στο βαθμό που είναι αντικείμενο χρήσης, στην αξία του εμπορεύματος.

Σύμφωνα με την υπόθεσή μας το σακάκι έχει τη διπλάσια αξία από το λινό ύφασμα. Αυτό είναι όμως μόνον μια ποσοτική διαφορά, που προς το παρόν δεν μας ενδιαφέρει ακόμη. Ενθυμούμεθα ως εκ τούτου ότι, εάν η αξία ενός σακακιού είναι διπλάσια απ' αυτήν των 10 πήχεων λινού υφάσματος, 20 πήχεις λινού υφάσματος έχουν το ίδιο αξιακό μέγεθος με ένα σακάκι. Ως αξίες το σακάκι και το λινό ύφασμα είναι πράγματα ίδιας ουσίας, αντικειμενικές εκφράσεις ίδιου είδους εργασίας. Ραπτική εργασία και υφαντική είναι όμως ποιοτικά διαφορετικές εργασίες. Υπάρχουν ωστόσο κοινωνικές καταστάσεις, στις οποίες ο ίδιος άνθρωπος ράβει και υφαίνει εναλλάξ και ως εκ τούτου τα δύο αυτά διαφορετικά είδη εργασίας είναι μόνον διαφορετικοί τρόποι εργασίας του ίδιου ατόμου, ακριβώς όπως το σακάκι, το οποίο μας φτιάχνει ο ράφτης μας σήμερα, και το παντελόνι, που θα μας φτιάξει αύριο, προϋποθέτουν απλώς διαφορετικές παραλλαγές της ίδιας ατομικής εργασίας. Η απλή ματιά δείχνει περαιτέρω, ότι στην δική μας καπιταλιστική κοινωνία μια δεδομένη ποσότητα ανθρώπινης εργασίας προσφέρεται, ανάλογα με την μεταβαλλόμενη ζήτηση για εργασία, πότε υπό την μορφή της ραπτικής και πότε υπό την μορφή της υφαντικής. Αυτή η μεταβολή της μορφής της εργασίας μπορεί ίσως να λαμβάνει χώραν όχι χωρίς τριβές, αλλά ωστόσο πρέπει αναγκαστικά να λαμβάνει χώραν. Αν αφαιρετικά δεν λαμβάνουμε υπόψη μας το γεγονός ότι η παραγωγική δραστηριότητα είναι προσδιορισμένη [ως συγκεκριμένη παραγωγική δραστηριότητα π.χ. ως ραπτική, υφαντική κ.ο.κ.] και ως εκ τούτου τον [εκάστοτε συγκεκριμένο] χρήσιμο χαρακτήρα της εργασίας [δηλ. ότι κάθε φορά πρόκειται για

μετατρέπεται η γλουτίνη ενός εντόμου σε μετάξι ή επίσης μερικά κομμάτια μετάλλου συντίθεται γιά να σχηματίσουν ένα ρολόι τσέπης με μηχανισμό που σημαίνει τις ώρες.» (Pietro Verri, *Meditazioni sulla Economia Politica* (πρώτη έκδοση 1773 [αντί του ορθού: 1771]) στην έκδοση των Ιταλών οικονομολόγων του Custodi, *Parte Moderna*, t. XV, p. 22.)

μια συγκεκριμένη χρήσιμη εργασία], τότε απομένει σ' αυτήν το ότι είναι ένα ξόδεμα ανθρώπινης εργασιακής δύναμης. Ραπτική εργασία και υφαντική, καίτοι ποιοτικά διαφορετικές παραγωγικές δραστηριότητες, είναι και οι δύο παραγωγικό ξόδεμα ανθρώπινου μυαλού, μυός, νεύρου, χεριού κ.ο.κ., και μ' αυτό το νόημα και οι δύο ανθρώπινη εργασία. Είναι μόνον δύο διαφορετικές μορφές, υπό τις οποίες δύναται να ξοδευτεί ανθρώπινη εργασία. Ωστόσο βέβαια η ίδια η ανθρώπινη εργασιακή δύναμη πρέπει να είναι λίγο ή πολύ ανεπτυγμένη, για να μπορεί να ξοδευτεί υπ' αυτήν ή εκείνην τη μορφή. Η αξία των εμπορευμάτων αποτελεί δύμως ανθρώπινη εργασία αδιακρίτως, ξόδεμα ανθρώπινης εργασιακής δύναμης ενγένει. Όπως λοιπόν στην αστική κοινωνία ένας στρατηγός ή τραπεζίτης παίζει ένα μεγάλο, ο άνθρωπος αδιακρίτως αντιθέτως ένα ταπεινό ρόλο¹⁴, έτσι έχει το πράγμα και με την ανθρώπινη εργασία. Είναι ξόδεμα απλής εργασιακής δύναμης, την οποία κατέχει, χωρίς να χρειάζεται γι' αυτό να είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος, κάθε κοινός άνθρωπος, έχοντας σωματικό οργανισμό. Έστω, ότι η δύναμη ενός υποτακτικού σε αγρόκτημα π.χ. ισχύει ως απλή εργασιακή δύναμη και ως εκ τούτου το ξόδεμά της ως απλή εργασία ή ανθρώπινη εργασία χωρίς περαιτέρω μπιχλιμπίδια, ότι η ραπτική εργασία αντιθέτως ισχύει ως ξόδεμα υψηλότερα ανεπτυγμένης εργασιακής δύναμης. Ενώ ως εκ τούτου η μιας ημέρας εργασία του υποτακτικού σε αγρόκτημα παριστάνεται στην αξιακή έκφραση W_1 , η μιας ημέρας εργασία του ράφτη στην αξιακή έκφραση W^{15} . Αν το σακάκι είναι το [καθαρό] προϊόν της μίας ημέρας εργασίας του ράφτη, τότε έχει την ίδια αξία με το [καθαρό] προϊόν της 2 ημερών εργασίας του υποτακτικού σε αγρόκτημα. Έτσι όμως η ραπτική εργασία μετράει απλώς ως πολλαπλασιασμένη εργασία του υποτακτικού σε αγρόκτημα. Οι διαφορετικές αναλογίες, στις οποίες τα διάφορα είδη εργασίας ανάγονται σε απλή εργασία ως μονάδα μέτρησής των, καθορίζονται από μια κοινωνική διαδικασία πίσω από τις πλάτες των παραγωγών και ως εκ τού-

14. Prbl. Hegel, *Philosophie des Rechts*, Berlin 1840, p. 250, par. 190.^{15*}

15. Ο αναγνώστης ας συγκρατήσει στη μνήμη του, ότι εδώ δεν πρόκειται γιά τον μισθό ή για την αξία, που παίρνει ο εργάτης για π.χ. μια μέρα εργασίας, αλλά γιά την αξία των εμπορευμάτων, στα οποία εξαντικειμενικεύεται η ημέρα εργασίας του εργάτη. Η κατηγορία του μισθού εργασίας δεν υπάρχει ακόμη καθόλου σ' αυτήν την βαθμίδα της έκθεσής μας.

του φαίνονται σ' αυτούς δεδομένες εκ παραδόσεως. Χάριν απλούστευσης στα ακόλουθα θα ισχύει για μας κάθε είδος εργασιακής δύναμης άμεσα ως απλή εργασιακή δύναμη, πράγμα δια του οποίου αποφεύγεται απλώς ο κόπος της αναγωγής.

Όπως λοιπόν στις αξίες σακάκι και λινό ύφασμα αφαιρετικά δεν λαμβάνεται υπόψη η αξία χρήσης τους, έτσι και στην εργασία, την οποία παριστάνουν αυτές οι αξίες, η διαφορά των χρήσιμων μορφών, υπό τις οποίες είναι τη μια φορά ραπτική εργασία και την άλλη υφαντική. Όπως οι αξίες χρήσης σακάκι και λινό ύφασμα είναι ενώσεις των δια του σκοπού των προσδιορισμένων παραγωγικών εργασιών με ύφασμα και νήμα [αντιστοίχως], ενώ αντιθέτως οι αξίες σακάκι και λινό ύφασμα απλά ομοειδή πήγματα εργασίας, έτσι και η εργασία, που περιέχεται σ' αυτές, ισχύει όχι δια της παραγωγικής σχέσης της προς το ύφασμα και το νήμα, αλλά μόνον ως ξόδεμα ανθρώπινης εργασιακής δύναμης. Συστατικά στοιχεία των αξιών χρήσης σακάκι και λινό ύφασμα είναι η ραπτική εργασία και η υφαντική μέσω ακριβώς των διαφορετικών τους ποιοτήτων, ουσία της αξίας του σακακιού και της αξίας του λινού υφάσματος είναι αυτές μόνον στο βαθμό που αφαιρετικά δεν λαμβάνεται υπόψη η ιδιαιτερη ποιότητά τους και που έχουν και οι δύο την ίδια ποιότητα, την ποιότητα ανθρώπινης εργασίας.

Το σακάκι και το λινό ύφασμα δεν είναι όμως μόνον αξίες ενγένει, αλλά αξίες ορισμένου μεγέθους και σύμφωνα με την υπόθεσή μας το σακάκι είναι δύο φορές μεγαλύτερης αξίας από τους 10 πήχεις λινού υφάσματος. Από πού αυτή η διαφορετικότητα των αξιακών μεγεθών τους; Από τ' ότι το λινό ύφασμα περιέχει τη μισή μόνον εργασία απ' ό,τι το σακάκι, έτσι που για την παραγωγή του τελευταίου η εργασιακή δύναμη πρέπει να ξοδευτεί κατά την διάρκεια διπλάσιου χρόνου απ' ό,τι για την παραγωγή του πρώτου.

Αν λοιπόν αναφορικά με την αξία χρήσης η εργασία, που περιέχεται στο εμπόρευμα, ισχύει μόνον ποιοτικά, αναφορικά με το αξιακό μέγεθος ισχύει μόνον ποσοτικά, αφού προηγουμένως έχει ήδη αναχθεί σε ανθρώπινη εργασία χωρίς περαιτέρω ποιότητα. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για το πώς και το τί, στη δεύτερη για το πόσο της εργασίας, για τη χρονική διάρκειά της. Επειδή το αξιακό μέγεθος ενός εμπορεύματος μετράει μόνον την ποσότητα της εργασίας που περιέχεται σ' αυτό το εμπόρευμα,

εμπορεύματα, που βρίσκονται σε μια ορισμένη αναλογία μεταξύ τους, πρέπει αναγκαστικά να είναι ισομερέθεις αξίες.

Αν, ας πούμε, η παραγωγική δύναμη όλων των για την παραγωγή ενός σακακιού απαιτούμενων εργασιών παραμένει αμετάβλητη, τότε αυξάνεται το αξιακό μέγεθος των σακακιών [ευθέως ανάλογα] με την ποσότητά τους. Εάν 1 σακάκι παριστάνει x, τότε 2 σακάκια παριστάνουν 2x ημέρες εργασίας κ.ο.κ. Ας δεχθούμε όμως, ότι ο για την παραγωγή ενός σακακιού αναγκαίος χρόνος εργασίας αυξάνεται στο διπλάσιο ή μειώνεται κατά το ήμισυ. Στην πρώτη περίπτωση ένα σακάκι έχει τόση αξία όση είχαν πρωτύτερα δύο σακάκια, στην τελευταία περίπτωση δύο σακάκια έχουν μόνον την αξία που είχε πρωτύτερα ένα σακάκι, καίτοι και στις δύο περιπτώσεις ένα σακάκι προσφέρει τώρα όπως και πρωτύτερα τις ίδιες υπηρεσίες και η εργασία, η οποία περιέχεται σ' αυτό, παραμένει της ίδιας καλής ή κακής ποιότητος. Όμως η κατά την παραγωγή του ξοδευθείσα ποσότητα εργασίας μεταβλήθηκε.

Ένα μεγαλύτερο ποσό αξίας χρήσης αποτελεί αυτό καθευντό έναν μεγαλύτερο υλικό πλούτο, δύο σακάκια περισσότερο πλούτο από ένα. Με δύο σακάκια μπορεί να ντύσει κανείς δύο ανθρώπους, με ένα σακάκι μόνον έναν κ.ο.κ. Κι ωστόσο μπορεί στην αυξανόμενη μάζα του υλικού πλούτου ν' αντιστοιχεί μια ταυτόχρονη πτώση του αξιακού μεγέθους του. Αυτή η αντιθετική κίνηση πηγάζει από τον δισχιδή προσδιορισμό της εργασίας. Η παραγωγική δύναμη είναι φυσικά πάντα παραγωγική δύναμη χρήσιμης, συγκεκριμένης εργασίας. Εκφράζει πράγματι μόνον τον βαθμό αποτελεσματικότητας της δια του σκοπού της προσδιορισμένης παραγωγικής δραστηριότητας σε δεδομένο χρονικό διάστημα. Η χρήσιμη εργασία γίνεται πλουσιότερη ή φτωχότερη πηγή προϊόντων ευθέως ανάλογα προς την αύξηση ή την μείωση της παραγωγικής της δύναμης. Αντιθέτως μια μεταβολή της παραγωγικής δύναμης [της εργασίας] δεν θίγει καθόλου την εκφραζόμενη στην αξία εργασία αυτήν καθευτήν. Επειδή η παραγωγική δύναμη [της εργασίας] ανήκει στη χρήσιμη μορφή της εργασίας, δεν μπορεί φυσικά να αγγίξει πλέον την εργασία από την στιγμή που αφαιρετικά δεν λαμβάνεται υπόψη η συγκεκριμένη χρήσιμη μορφή της. Η ίδια εργασία παριστάνεται ως εκ τούτου στα ίδια χρονικά διαστήματα πάντα στο ίδιο αξιακό μέγεθος, όπως κι αν μεταβάλλεται κάθε φορά η παραγω-

γικη δύναμη. Δίνει όμως στο ίδιο χρονικό διάστημα διαφορετικά ποσά αξιών χρήσης, περισσότερες, όταν η παραγωγική δύναμη αυξάνεται, λιγότερες, όταν μειούται. Στην πρώτη περίπτωση μπορεί να συμβεί, 2 σακάκια να περιέχουν λιγότερη εργασία απ' ό, τι πρωτύτερα ένα. Η ίδια μεταβολή της παραγωγικής δύναμης, η οποία αυξάνει την γονιμότητα της εργασίας και ως εκ τούτου την μάζα των αξιών χρήσης που δίνει η τελευταία, μπορεί να μειώσει λοιπόν το αξιακό μέγεθος ακόμη και της αυξηθείσας συνολικής μάζας [των αξιών χρήσης]. Το ίδιο και αντιστρόφως.

Από τα μέχρι τούδε έπεται, ότι στο εμπόρευμα δεν περιέχονται μεν δύο διαφορετικά είδη εργασίας, άλλ' ωστόσο ότι η ίδια εργασία είναι, ανάλογα αν τίθεται σε σχέση προς την αξία χρήσης ως το προϊόν της ή προς την αξία του εμπορεύματος ως την απλώς πραγμάδη έκφρασή της, διαφορετικά και μάλιστα αντιθετικά προσδιορισμένη.

Όπως το εμπόρευμα πρέπει, για να είναι αξία, να είναι πριν απ' όλα αντικείμενο χρήσης, έτσι πρέπει και η εργασία, για να μετράει ως ξόδεμα ανθρώπινης εργασιακής δύναμης και ως εκ τούτου ως ανθρώπινη εργασία αδιακρίτως, να είναι πριν απ' όλα χρήσιμη εργασία.

Επειδή μέχρι τώρα προσδιορίσαμε απλώς μόνον την ουσία και το μέγεθος της αξίας, ας στραφούμε τώρα στην ανάλυση της μορφής της αξίας.

Ας επιστρέψουμε καταρχάς πάλι πίσω στην πρώτη μορφή εμφάνισης της αξίας του εμπορεύματος.

Παίρνουμε δύο ποσά εμπορευμάτων, που κοστίζουν στην παραγωγή τους ίσους χρόνους εργασίας, και έχουμε 40 πήχεις λινού υφάσματος = 2 σακάκια ή 40 πήχεις λινού υφάσματος είναι αξίας δύο σακακιών. Βλέπουμε, ότι η αξία του λινού υφάσματος είναι εκφρασμένη σε ένα ορισμένο ποσό σακακιών. Η αξία ενός εμπορεύματος, εκφρασμένη έτσι στην αξία χρήσης ενός άλλου εμπορεύματος, ονομάζεται σχετική αξία του.

Η σχετική αξία ενός εμπορεύματος είναι δυνατόν να μεταβάλλεται, καίτοι η αξία του παραμένει σταθερή. Αντιστρόφως είναι δυνατόν να παραμένει η σχετική αξία του σταθερή, καίτοι η αξία του μεταβάλλεται. Διότι η εξίσωση: 40 πήχεις λινού υφάσματος = 2 σακάκια προϋποθέτει, ότι τα δύο εμπορεύματα κοστίζουν ίση εργασία. Με κάθε μεταβολή της παραγωγικής δύναμης

της εργασίας που τα παράγει μεταβάλλεται όμως και ο για την παραγωγή τους αναγκαίος χρόνος εργασίας. Ας δούμε την επίδραση τέτοιων μεταβολών στη σχετική αξία.

I. Εστω, ότι η αξία του λινού υφάσματος μεταβάλλεται, ενώ η αξία του σακακιού παραμένει σταθερή. Αν διπλασιαστεί ο για την παραγωγή του λινού υφάσματος ξοδευόμενος χρόνος εργασίας, π.χ. συνεπεία μειωθείσας γονιμότητας του εδάφους που παράγει λινάρι, τότε διπλασιάζεται η αξία του. Αντί 40 πήχεις λινού υφάσματος = 2 σακάκια θα είχαμε: 40 πήχεις λινού υφάσματος = 4 σακάκια, επειδή τώρα 2 σακάκια περιέχουν μόνον τον μισό χρόνο εργασίας απ' ότι 40 πήχεις λινού υφάσματος. Αν αντιθέτως ο για την παραγωγή του λινού υφάσματος αναγκαίος χρόνος εργασίας μειωθεί κατά το ήμισυ, π.χ. συνεπεία βελτιωθέντων αργαλειών, τότε μειούται η αξία του λινού υφάσματος κατά το ήμισυ. Σύμφωνα μ' αυτά [έχουμε] τώρα: 40 πήχεις λινού υφάσματος = 1 σακάκι. Η σχετική αξία του εμπορεύματος A, δηλ. η αξία του εκφρασμένη σε εμπόρευμα B, αυξάνεται και μειούται λοιπόν, όταν η αξία του εμπορεύματος B παραμένει αμετάβλητη, ευθέως [ανάλογα] με την αξία του εμπορεύματος A.

II. Έστω, ότι η αξία του λινού υφάσματος παραμένει σταθερή, ενώ η αξία του σακακιού μεταβάλλεται. Αν υπ' αυτές τις συνθήκες διπλασιαστεί ο για την παραγωγή του σακακιού αναγκαίος χρόνος εργασίας, π.χ. συνεπεία χαμηλής απόδοσης των προβάτων σε μαλλί, τότε αντί 40 πήχεις λινού υφάσματος = 2 σακάκια έχουμε τώρα: 40 πήχεις λινού υφάσματος = 1 σακάκι. Αν αντιθέτως μειωθεί η αξία του σακακιού κατά το ήμισυ, τότε [έχουμε] 40 πήχεις λινού υφάσματος = 4 σακάκια. Όταν λοιπόν η αξία του εμπορεύματος A παραμένει αμετάβλητη, η σχετική σε εμπόρευμα B εκφρασμένη αξία του μειούται ή αυξάνεται αντιστρόφως ανάλογα με την μεταβολή της αξίας του B.

Αν συγκρίνει κανείς τις διαφορετικές περιπτώσεις I και II, τότε προκύπτει, ότι η ίδια μεταβολή της σχετικής αξίας μπορεί να έχει τελείως αντίθετες αιτίες. Έτσι η εξίσωση 40 πήχεις λινού υφάσματος = 2 σακάκια γίνεται 1) 40 πήχεις λινού υφάσματος = 4 σακάκια, είτε επειδή η αξία του λινού υφάσματος διπλασιάζεται είτε επειδή η αξία των σακακιών μειούται κατά το ήμισυ, και 2) 40 πήχεις λινού υφάσματος = 1 σακάκι, είτε επειδή η αξία του λινού υφάσματος μειούται κατά το ήμισυ είτε επειδή η

αξία του σακακιού αυξάνεται στο διπλάσιο.

III. Τα για την παραγωγή λινού υφάσματος και σακακιών αναγκαία ποσά εργασίας μεταβάλλονται ταυτόχρονα προς την ίδια κατεύθυνση και κατά την ίδια αναλογία [δηλ. κατά το ίδιο ποσοστό]. Σ' αυτήν την περίπτωση [έχουμε] μετά όπως και πριν [την μεταβολή των αξιών του λινού υφάσματος και του σακακιού] 40 πήχεις λινού υφάσματος = 2 σακάκια, όπως και να μεταβλήθηκαν οι αξίες τους. Την μεταβολή των αξιών τους ανακαλύπτει κανείς, μόλις τις συγκρίνει με ένα τρίτο εμπόρευμα, η αξία του οποίου παρέμεινε σταθερή. Αν αυξάνονταν ή μειώνονταν οι αξίες δύλων των εμπορευμάτων ταυτοχρόνως και κατά την ίδια αναλογία, τότε οι σχετικές αξίες τους θα παρέμεναν αμετάβλητες. Την πραγματική μεταβολή των αξιών τους θα διέκρινε κανείς στο διά τώρα γενικά ο ίδιος χρόνος εργασίας θα έδινε μια μεγαλύτερη ή μια μικρότερη ποσότητα εμπορευμάτων απ' ό,τι πρωτύτερα.

IV. Έστω, ότι οι για την παραγωγή λινού υφάσματος και σακακιών αντιστοίχως αναγκαίοι χρόνοι εργασίας και ως εκ τούτου οι αξίες τους μεταβάλλονται ταυτοχρόνως προς την ίδια κατεύθυνση, αλλά σε διαφορετικό βαθμό [δηλ. ποσοστό], ή προς αντίθετες κατευθύνσεις κ.ο.κ. Η επίδραση δύλων των δυνατών τέτοιου είδους συνδυασμών στη σχετική αξία ενός εμπορεύματος προκύπτει απλώς από την εφαρμογή των περιπτώσεων I, II και III.

Μόλις τώρα εξετάσαμε, σε ποιό βαθμό μεταβολές του μεγέθους της σχετικής αξίας ενός εμπορεύματος, του λινού υφάσματος, αντανακλούν μεταβολές του δικού του αξιακού μεγέθους, και γενικά θεωρήσαμε τη σχετική αξία ως προς την ποσοτική της όψη. Στρεφόμεθα τώρα στην μορφή της. Εάν η σχετική αξία είναι μορφή παρουσίας της αξίας, η έκφραση της ισοδυναμίας δύο εμπορευμάτων, όπως x εμπόρευμα A = y εμπόρευμα B ή 20 πήχεις λινού υφάσματος = 1 σακάκι, είναι η απλή μορφή της σχετικής αξίας.

I. Πρώτη ή απλή μορφή της σχετικής αξίας: 20 πήχεις λινού υφάσματος = 1 σακάκι (x εμπόρευμα A = y εμπόρευμα B.)

Αυτή η μορφή είναι κάπως δύσκολο να αναλυθεί, επειδή είναι απλή.¹⁶ Οι εμπεριεχόμενοι διαφορετικοί προσδιορισμοί είναι

16. Είναι κατά κάποιον τρόπο η κυτταρική μορφή ή, όπως θα έλεγε ο Hegel, το καθ' εαυτόν του χρήματος.^{16*}

ναι συγκεκαλυμμένοι, μη αναπτυγμένοι, αφηρημένοι και ως εκ τούτου μπορούν να διαχωριστούν ο ένας από τον άλλο και να κρατηθούν μόνον μέσω αρκετής προσπάθειας της αφαιρετικής δύναμης. Ωστόσο απ' την πρώτη ματιά προκύπτει, ότι η μορφή παραμένει η ίδια, είτε είναι 20 πήχεις λινού υφάσματος = 1 σακάκι είτε είναι 20 πήχεις λινού υφάσματος = x σακάκια.¹⁷

Το λινό ύφασμα έρχεται στον κόσμο στη μορφή μιας αξίας χρήσης ή ενός χρήσιμου πράγματος. Ως εκ τούτου το λινοκολλαριστό σαρκίον του ή η λινοκολλαριστή φυσική μορφή του δεν είναι η αξιακή μορφή του, αλλά το ακριβώς αντίθετό της. Το δικό του αξιακό είναι το δείχνει καταρχάς αναφερόμενο σε ένα άλλο εμπόρευμα, το σακάκι, ως σε όμοιο (*Gleiches*) του. Αν δεν ήταν το ίδιο αξία, δεν θα μπορούσε να αναφερθεί στο σακάκι ως αξία, ως όμοιο του. Ποιοτικά θέτει το λινό ύφασμα των 20 πήχεων το σακάκι ίδιο με τον εαυτό του, αναφερόμενο σε αυτό ως εξαντικειμενίκευση ομοειδούς ανθρώπινης εργασίας, δηλ. [ως εξαντικειμενίκευση] της δικής του αξιακής ουσίας, και θέτει μόδηνον ένα σακάκι αντί x σακάκια ίσα με τον εαυτό του, επειδή δεν είναι μόνον αξία ενγένει, αλλά αξία ορισμένου μεγέθους, κι ένα σακάκι αφετέρου περιέχει ακριβώς τόση εργασία όστι 20 πήχεις λινού υφάσματος. Δι' αυτής της αναφοράς του στο σακάκι, το λινό ύφασμα πετυχαίνει μ' ένα σμπάρο διάφορα τρυγόνια. Θέτοντας το άλλο εμπόρευμα ως αξία ίδιο με τον εαυτό του, αναφέρεται στον ίδιο τον εαυτό του ως εμπόρευμα. Αναφερόμενο στον ίδιο τον εαυτό του ως εμπόρευμα, διαφορίζει συγχρόνως τον εαυτό του από τον εαυτό του ως αξία χρήσης. Εκφράζοντας το αξιακό μέγεθός του —και το αξιακό μέγεθος είναι και τα δύο, αξία ενγένει και ποσοτικά μετρημένη αξία,— στο σακάκι, δίνει στο αξιακό είναι του μια από την άμεση ύπαρξή του διαφέρουσα αξιακή μορφή. Παριστάνοντας έτσι τον εαυτό του ως κάτι εν εαυτώ διαφορισμένον, παριστάνει τώρα πράγματι τον εαυτό του ως εμπόρευμα: χρήσιμο πράγμα, που ταυτόχρονα είναι αξία. Στο

17. Οι λίγοι οικονομολόγοι, οι οποίοι, όπως ο J. [αντί του ορθού: S.] Bailey, ασχολήθηκαν με την ανάλυση της αξιακής μορφής, δεν μπόρεσαν να φτάσουν σε κανένα αποτέλεσμα, πρώτον, επειδή συγχέουν αξιακή μορφή και αξία, δεύτερον, επειδή, υπό την άξεστη επιρροή του αστού της πράξης, ενδιαφέρθηκαν εξ αρχής αποκλειστικά για τήν ποσοτική προσδιοριστικότητα [της αξίας]. «Η εξουσία διάθεσης [The command] πάνω σε ποσότητα ... συνιστά την αξία.» (*Money and its Vicissitudes*, Lond[on] 1837, p.11.) συγγραφεύς ο S. Bailey^{17*}

βαθμό, που είναι αξία χρήσης, το λινό ύφασμα είναι ένα αυτοδύναμο πράγμα. Η αξία του εμφανίζεται αντιθέτως μόνον στη σχέση προς άλλο εμπόρευμα, προς το σακάκι π.χ., μια σχέση, στην οποία το είδος εμπορεύματος σακάκι τίθεται ποιοτικά ίδιο με αυτό [δηλ. με το λινό ύφασμα] και ως εκ τούτου, σε μια ορισμένη ποσότητα, ισχύει εξίσου με αυτό, το αντικαθιστά, δύναται να ανταλλαχθεί με αυτό. Ιδίαν, διαφέρουσα από την αξία χρήσης μορφή λαμβάνει ως εκ τούτου η αξία μόνον δια της παράστασής της ως ανταλλακτικής αξίας.

Η έκφραση της αξίας του λινού υφάσματος στο σακάκι σφραγίζει το ίδιο το σακάκι με μια νέα μορφή. Πράγματι, τι δηλοί η αξιακή μορφή του λινού υφάσματος; 'Οτι το σακάκι είναι ανταλλάξιμο με αυτό. 'Οπως είναι, με σάρκα και οστά, στην φυσική μορφή του σακάκι, κατέχει τώρα τη μορφή άμεσης ανταλλαξιμότητας με άλλο εμπόρευμα, τη μορφή μιας ανταλλάξιμης αξίας χρήσης ή ενός ισοδυνάμου. Ο προσδιορισμός του ισοδυνάμου δεν περιλαμβάνει μόνον ότι ένα εμπόρευμα είναι αξία ενγένει, αλλά ότι αυτό το εμπόρευμα στην πραγμάδη μορφή του, στην μορφή χρήσης του, ισχύει για άλλα εμπορεύματα ως αξία και ως εκ τούτου υπάρχει γι' αυτά άμεσα ως ανταλλακτική αξία.

Ως αξία το λινό ύφασμα, συνίσταται μόνον σε εργασία, αποτελεί ένα διαφανές αποκρυσταλλωμένο πήγμα εργασίας. Στην πραγματικότητα αυτός ο κρύσταλλος είναι όμως πολύ θολός. Στο βαθμό που μπορούμε να ανακαλύψουμε μέσα του εργασία — και δεν δείχνει κάθε σώμα εμπορεύματος τα ίχνη της εργασίας —, η εργασία αυτή δεν είναι ανθρώπινη εργασία χωρίς διαφορές, αλλά υφαντική, κλωστική κ.ο.κ. εργασίες, οι οποίες κατά κανένα τρόπο δεν αποτελούν τη μοναδική του ουσία, αλλά είναι αναμεμειγμένες με φυσικές ύλες. Για να κρατήσει κανείς το λινό ύφασμα ως απλώς πραγμάδη έκφραση ανθρώπινης εργασίας, πρέπει αφαιρετικά να μη λάβει υπόψη του ό,τι το κάνει πράγματι πράγμα. Το πραγμάδες της ανθρώπινης εργασίας, η οποία από τη μεριά της είναι αφηρημένη, χωρίς περαιτέρω ποιότητα και περιεχόμενο, είναι αναγκαία αφηρημένο πραγμάδες, ένα πράγμα της σκέψης. 'Ετσι το ύφασμα λιναριού γίνεται κλώσμα φαντασίας. Τα εμπορεύματα όμως είναι πράγματα. 'Ο,τι είναι πρέπει να το είναι πραγμάδως ή να το δείχνουν στις ίδιες τις δικές τους μεταξύ πραγμάτων σχέσεις.^{18*} Στην παραγωγή του λινού υφάσματος έχει ξοδευτεί μια ορισμένη ποσότητα ανθρώπινης εργα-

σιακής δύναμης. Η αξία του είναι η απλώς πραγμάδης αντανάκλαση τής γι' αυτόν τον σκοπό ξοδευθείσας εργασίας, αλλά δεν αντανακλάται στο δικό του σώμα. Αποκαλύπτεται, λαμβάνει αισθητηριακά αντιληπτή έκφραση μέσω της αξιακής σχέσης του προς το σακάκι. Μέσω του ότι το λινό ύφασμα θέτει όμοιο με τον εαυτό του το σακάκι ως αξία, ενώ ταυτόχρονα ως αντικείμενο χρήσης διαφέρει απ' αυτό, το σακάκι γίνεται η μορφή εμφάνισης της αξίας του λινού υφάσματος σε αντίθεση προς το σώμα του λινού υφάσματος, η αξιακή μορφή του σε αντιδιαστολή προς την φυσική μορφή του.¹⁸

Στη σχετική αξιακή έκφραση: 20 πήχεις λινού υφάσματος = 1 σακάκι ή x λινό ύφασμα είναι αξίας για σακακιών, το σακάκι ισχύει μεν μόνον ως αξία ή πήγμα εργασίας, αλλ' ακριβώς δι' αυτού ισχύει το πήγμα εργασίας ως σακάκι, το σακάκι ως η μορφή, στην οποία στερεοποιείται η ανθρώπινη εργασία.^{18a} Η αξία χρήσης σακάκι γίνεται μορφή εμφάνισης της αξίας του λινού υφάσματος, μόνον επειδή το λινό ύφασμα αναφέρεται στο υλικό του σακακιού ως άμεση υλικότητα αφηρημένης ανθρώπινης εργασίας, εργασίας ίδιου είδους όπως και η σ' αυτό το ίδιο εξαντικειμενικευμένη εργασία. Το αντικείμενο σακάκι ισχύει για το λινό ύφασμα ως αισθητηριακά χειροπιαστή αντικειμενικότητα ομοειδούς ανθρώπινης εργασίας, ως εκ τούτου ως αξία σε φυσική μορφή. Επειδή το λινό ύφασμα ως αξία είναι όν του ίδιου είδους (*gleichen Wesens*) με το σακάκι, η φυσική μορφή σακάκι γίνεται έτσι μορφή εμφάνισης της δικής του [του λινού υφάσματος] αξίας. Η εργασία όμως που παρουσιάζεται στην αξία χρήσης σακάκι δεν είναι ανθρώπινη εργασία αδιακρίτως,

18. Γι' αυτό και ομιλεί κανείς γιά την σε σακάκια αξία του λινού υφάσματος, όταν παριστάνει την αξία του λινού υφάσματος σε σακάκια, γιά την σε στάρι αξία του, όταν την παριστάνει σε στάρι, κ.ο.κ. Κάθε τέτοια έκφραση σημαίνει, ότι είναι του λινού υφάσματος η αξία που εμφανίζεται στις αξιες χρήσης σακάκι, στάρι κ.ο.κ.

18a. Κατά κάποιον τρόπο συμβαίνει στον άνθρωπο ό,τι και στο εμπόρευμα. Ο άνθρωπος, επειδή δεν έρχεται στον κόσμο ούτε με ένα καθρέφτη [στο χέρι] ούτε ως φιχτεϊκός φιλόσοφος [λέγοντας]: εγώ είμαι εγώ, καθρεφτίζεται πρώτα μόνον σέ έναν άλλο άνθρωπο. Το πρώτον δι' αυτής της αναφοράς του στόν άνθρωπο Παύλο ως σε όμοιόν του αναφέρεται ο άνθρωπος Πέτρος στον ίδιο τον εαυτό του ως άνθρωπο. Δι' αυτού όμως ισχύει επίσης γιά τον άνθρωπο Πέτρο ο άνθρωπος Παύλος έτσι όπως ακριβώς είναι, στην παυλική του σωματικότητα, ως μορφή εμφάνισης του *genus* [είδους] άνθρωπος.

αλλά μια ορισμένη χρήσιμη εργασία, *ραπτική εργασία*. Η ανθρώπινη εργασία αδιακρίτως, το ξόδεμα ανθρώπινης εργασιακής δύναμης, επιδέχεται βέβαια κάθε προσδιορισμό, αλλά αυτή καθεαυτήν είναι μη προσδιορισμένη. Να πραγματωθεί, να εξαντικειμενικευθεί δύναται μόνον από τη στιγμή που η ανθρώπινη εργασιακή δύναμη ξοδεύεται υπό μιαν ορισμένη μορφή, ως ορισμένη εργασία, διότι μόνον απέναντι στην ορισμένη εργασία στέκει μια φυσική ύλη, ένα εξωτερικό υλικό, στο οποίο αυτή εξαντικειμενικεύεται. Μόνον η εγελιανή «έννοια» τα καταφέρνει να αντικειμενοποιηθεί χωρίς εξωτερική ύλη.¹⁹

Το λινό ύφασμα δεν δύναται να σχετίσει τον εαυτό του με το σακάκι ως αξία ή ενσαρκωμένη ανθρώπινη εργασία, χωρίς να σχετίσει τον εαυτό του με την *ραπτική εργασία* ως άμεση μορφή πραγμάτωσης ανθρώπινης εργασίας. Ωστόσο αυτό, που κινεί το ενδιαφέρον του λινού υφάσματος για την αξία χρήσης σακάκι, δεν είναι ούτε η μάλλινη βολική άνεσή του ούτε η κουμπωμένη ύπαρξή του ούτε οποιαδήποτε άλλη χρήσιμη ιδιότητα, η οποία το κάνει αξία χρήσης. Του χρησιμεύει μόνον για να παραστήσει την αξιακή αντικειμενικότητά του σε αντιδιαστολή προς την λινοκολλαριστή του αντικειμενικότητα ως αντικειμένου χρήσης. Θα είχε πετύχει τον ίδιο σκοπό, εάν είχε εκφράσει την αξία του σε σιλφίον^{19*} ή σε κόπρανα για λύπανση^{20*} ή σε βερνίκι παπουτσιών. Ως εκ τούτου και η *ραπτική εργασία* ισχύει για το λινό ύφασμα όχι στο βαθμό που είναι σκοπίμως παραγωγική εργασία, χρήσιμη εργασία, αλλά μόνον στο βαθμό που ως ορισμένη εργασία είναι μορφή πραγμάτωσης, τρόπος εξαντικειμενίκευσης ανθρώπινης εργασίας καθ' όλου. Εάν το λινό ύφασμα εξέφραζε την αξία του αντί σε σακάκια σε βερνίκι για μπότες, τότε επίσης θα ίσχυε γι' αυτό αντί της *ραπτικής* η παρασκευή βερνικιού (Wichsen)^{21*} ως η άμεση μορφή πραγμάτωσης αφηρημένης ανθρώπινης εργασίας.^{19a} Μορφή εμφάνισης της αξίας ή ισοδύναμο γίνεται λοιπόν μια αξία χρήσης ή σώμα εμπορεύματος μόνον μέσω του ότι ένα άλλο εμπόρευμα αναφέρεται στο σ' αυτήν την

19. «Η έννοια, η οποία καταρχάς είναι υποκειμενική μόνον, προχωρεί, χωρίς να απαιτείται γι' αυτό ένα εξωτερικό υλικό ή μια εξωτερική ύλη, σύμφωνα με την δραστηριότητά της παραπέρα πρός την εξαντικειμενίκευσή της.» Hegel, *I.ogik*, p. 367, στο *Encyclopädie: Erster Teil*, Berlin 1840.

19a. Στο βαθμό βέβαια που και η ίδια η παρασκευή του βερνικιού για μπότες ονομάζεται κοινώς βερνίκωμα (Wichsen) [Δες σημ. 21*].

αξία χρήσης περιεχόμενο συγκεκριμένο, χρήσιμο είδος εργασίας ως την άμεση μορφή πραγμάτωσης αφηρημένης ανθρώπινης εργασίας.

Βρισκόμαστε εδώ στο κρίσιμο σημείο δλων των δυσκολιών, οι οποίες εμποδίζουν την κατανόηση της αξιακής μορφής. Είναι σχετικά εύκολο να διακρίνει κανείς την αξία του εμπορεύματος από την αξία χρήσης του, ή την εργασία, που διαμορφώνει την αξία χρήσης, από την ίδια εργασία καθ' όσον λαμβάνεται υπόψη στην αξία του εμπορεύματος απλώς ως ξόδεμα ανθρώπινης εργασιακής δύναμης. Αν θεωρήσει κανείς τα εμπορεύματα ή την εργασία στη μια μορφή, τότε δεν τα θεωρεί στην άλλη και vice versa [αντιστρόφως]. Αυτές οι αφηρημένες αντιθέσεις διαφορίζονται αφ' εαυτών και ως εκ τούτου είναι εύκολο να διακρίνει κανείς την μια από την άλλη. Διαφορετικά [έχει το πράγμα] με την αξιακή μορφή, η οποία υπάρχει μόνον στην σχέση εμπορεύματος με εμπόρευμα. Η αξία χρήσης ή το σώμα του εμπορεύματος παιζει εδώ ένα νέο ρόλο. Γίνεται μορφή εμφάνισης της αξίας του εμπορεύματος, δηλ. του ίδιου του αντιθέτου της. Ομοίως γίνεται και η στην αξία χρήσης εμπεριεχόμενη συγκεκριμένη χρήσιμη εργασία το ίδιο το αντίθετό της, απλή μορφή πραγμάτωσης αφηρημένης ανθρώπινης εργασίας. Αντί να αποχωριστούν, αντανακλούνται εδώ οι αντίθετοι προσδιορισμοί του εμπορεύματος ο ένας στον άλλο. 'Οσο παράξενο κι αν φαίνεται αυτό από πρώτη ματιά, αποδεικνύεται μετά από περαιτέρω αναστόχαση ως αναγκαίο. Το εμπόρευμα είναι 'από καταγωγή' ένα δισχιδές πράγμα, αξία χρήσης και αξία, προϊόν χρήσιμης εργασίας και αφηρημένο πήγμα εργασίας [διάβαζε: πήγμα αφηρημένης εργασίας].

Για να παραστήσει τον εαυτό του ως αυτό, το οποίο είναι, πρέπει ως εκ τούτου να αναδιπλασιάσει τη μορφή του.^{22*} Τη μορφή της αξίας χρήσης την κατέχει εκ φύσεως. Είναι η φυσική μορφή του. Αξιακή μορφή αποκτά πρώτα στην συναναστροφή με άλλα εμπορεύματα. Η αξιακή μορφή του πρέπει να είναι πραγμώδης μορφή. Οι μοναδικές πραγμώδεις μορφές των εμπορευμάτων είναι οι μορφές χρήσης τους, οι φυσικές μορφές τους. Επειδή λοιπόν η φυσική μορφή ενός εμπορεύματος, του λινού υφάσματος π.χ., είναι το ακριβώς αντίθετό της αξιακής μορφής του, το εμπόρευμα πρέπει να κάνει αξιακή μορφή του μιαν άλλη φυσική μορφή, τη φυσική μορφή ενός άλλου εμπορεύματος. 'Ο, τι